Předškoláci a počítače

Nikdo nepochybuje o tom, že dnešní doba je dobou počítačů i dalších technických vymožeností. Málokdo si dokáže představit, že by nepsal maily nebo nechatoval s přáteli. A patrně se již nenajde člověk, který by se vypravil na schůzku domluvenou týden předem hovorem z telefonní budky a po 15 minutách marného čekání by neměl možnost zavolat mobilem a zjistit, co se děje…

PhDr. Kateřina Jančaříková, Ph.D.
RNDr. Antonín Jančařík, Ph.D.

Přesto jsme tak ještě poměrně nedávno žili. Někdy sice vznikaly nepříjemné situace (například již zmíněné marné čekání na smluveném místě), ale zase jsme uměli používat celou řadu dovedností k jejich řešení – od rozumových po intuitivní. Technika nám život ulehčuje. Možná nás však o dovednosti, které díky ní nepotřebujeme, ochuzuje, a ony tudíž vyhasínají.

Zásadní otázkou každého zodpovědného rodiče a učitele je, zda se již předškolní děti mají seznamovat s počítači a zda je vhodné, aby počítače byly dětem k dispozici v mateřských školách.

Odpověď na tuto otázku není vůbec snadná. Využití počítačů musí být posuzováno v kontextu dalších aktivit dítěte. Zvláště podstatné je zjistit:

- Kolik času dítě u počítače tráví?
- Jakým aktivitám se na počítači věnuje?
- Jaké jsou alternativní činnosti (co by dítě dělalo, kdyby nesedělo u počítače)?
- Co práce na počítači dítěti přináší? Jak může přispět k jeho rozvoji?

Internet jako velmi problematický prostor

Proměna moderního světa související s nástupem internetu a sociálních sítí je nevyhnutelná. Výrazným způsobem se proměňuje způsob komunikace i přístup k informacím. My dospělí se musíme s moderními technologiemi seznamovat takříkajíc za pochodu, kdežto pro děti jsou počítače přirozenou součástí jejich světa. Často se neubráníme údivu, kolik toho děti umějí: „On/ona ještě neumí ani číst, ale dokáže si zapnout počítač, na internetu si najít hru a hrát ji, aniž by četl/a pravidla."

Hodnocení dovedností dětí při práci s počítačem však může být zavádějící. Náš obdiv není vždy namístě. Chování dětí na internetu lze do jisté míry srovnat s životem dětí na ulicích anglických měst na počátku průmyslové revoluce. Děti se učily, jak přežít, hledaly si zábavu, určovaly žebříček hodnot. Schopnost vydělat peníze, sehnat jídlo či nalézt přátele mohla být také kladně hodnocena rodiči. Ale bylo to dětem vždy ku prospěchu? Možná je takové srovnání trochu tvrdé, ale podívejme se na činnost dětí na počítači z tohoto pohledu.

V roce 2009 provedla společnost Norton průzkum nejčastěji vyhledávaných pojmů na internetu. Uvádíme deset nejčastějších pojmů, které děti a mládež do vyhledávačů zadávají:

1. YouTube
2. Google
3. Facebook
4. Sex
5. MySpace
6. Porn
7. Yahoo
8. Michael Jackson
9. Fred
10. eBay

Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého zveřejnilo průzkum, ze kterého vyplývá, že takřka každé desáté dítě v České republice se přiznalo k tomu, že na internetu zveřejnilo své intimní fotografie či videa (sexting). Policie je následně nucena zabývat se případy zneužívání dětí prostřednictvím internetu, ale i tím, že mládež ve věku 13–14 let sama sex přes internet nabízí.

Bezpečný internet

Policie ČR připravila několik vzdělávacích programů o bezpečnosti na internetu, zatím ale nemá program určený předškolákům. Je však možné zajistit školení učitelkám. Důležité informace lze nastudovat i on-line na webových stránkách: **www.bezpecnyinternet.cz**

Stále častěji se také na internetu setkáváme s případy kyberšikany či projevy násilí (slovního nebo zaznamenaného fyzického). Děti bezelstně komunikují s osobami s utajenou identitou. Prozradí na sebe a svou rodinu hodně. Zloději si takto začali hledat movité domácnosti a čas, kdy nikdo nebude doma. Počítače s napojením na internet nejsou bezpečným prostorem. Nemůžeme do něj děti pustit bez kontroly. Děti potřebují při využívání počítače vedení, dohled a pomoc, a to nikoli v oblasti technické, ale především sociálně-kulturní. Potřebují vědět, jak se vyrovnat s informacemi a fakty, s nimiž se na internetu setkávají, jak na ně reagovat i jak se samy na internetu chovat.

Diskuse o používání internetu se tak zároveň stává diskusí o formě a míře. I když patrně nelze předpokládat, že by se předškolní dítě samo na internetu dopouštělo trestné činnosti, může se i ono setkat s nežádoucím obsahem. Je na rodičích či učitelích, aby dítěti

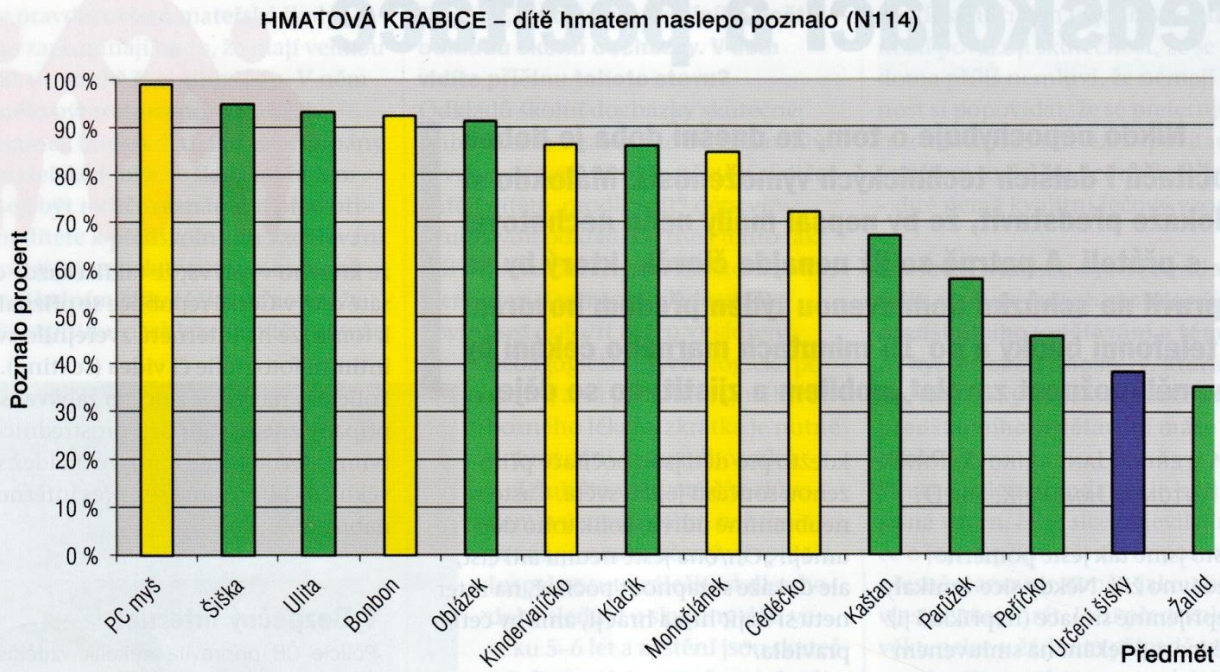

pomohli orientovat se ve světě internetu, varovali je před riziky a vštípili mu zásady, jimiž se bude moci řídit i v následujících letech dospívání.

Čas strávený před obrazovkou

Nejrůznější studie, které probíhají v České republice i v ostatních zemích, ukazují, že děti tráví před obrazovkou stále více času. V USA se v některých věkových kategoriích blíží čas strávený před obrazovkou počítače osmi hodinám denně! Podobný průzkum proběhl v jednom z diskusních fór pro rodiče předškolních dětí (www.baby-cafe.cz). Zúčastnilo se ho 157 rodičů. Pouze 35 % rodičů uvedlo, že doba, kterou jejich předškolní dítě průměrně tráví před obrazovkou, je kratší než jedna hodina za den.

Dvě třetiny předškolních dětí tráví před obrazovkou delší dobu než hodinu denně; 10 % předškolních dětí sedí u televize a počítače více než tři hodiny denně.

Sami si můžete ověřit, zda děti tráví neúměrný čas u počítače, jednoduchým testem, ve kterém využijete hmatovou krabici *(její výroba je popsána v únorovém čísle Poradce na s. 39 – pozn. red.)*.

Jednoduchý test za pomoci hmatové krabice

Připravíme pro děti hmatovou krabici. Vložíme do ní počítačovou myš a další předměty spojené s obsluhou počítače a s technizací (např. staré cédéčko, monočlánek). Dále přidáme několik přírodnin (smrkovou šišku, ulitu hlemýždě zahradního, oblázek, kaštan či žalud). Postupně vezmeme k hmatové krabici všechny děti ve třídě a zapisujeme si, jaké předměty hmatem poznaly a jaké ne.

Pokud mají děti problém s určováním počítačové myši a dalších „technických" předmětů, můžeme o umístění počítačů ve třídě uvažovat.

Obvykle je to ale tak, že počítačovou myš poznají děti ze všeho nejlépe (viz graf – převzato z výzkumu Jančaříková, 2009). To nepřímo svědčí o tom, že s ní přicházejí do kontaktu často a že doma počítač obsluhují.

To, že děti tráví u počítače hodinu i více denně, má zákonitě vliv na rozvoj dítěte, a to v oblasti kognitivní, psychosomatické i fyziologické. V populaci dětí se setkáváme s nárůstem obezity, četnějším výskytem mozkových dysfunkcí či nedostatečně rozvinutou motorikou a dalšími negativními jevy. To může kromě jiného souviset i s tím, že děti tráví svůj čas aktivitami na počítači více, než je zdrávo. V tomto kontextu je nutné posuzovat i případné využití počítačů v mateřských školách.

Čemu se děti na počítačích věnují

U předškolních a mladších školních dětí se největší oblibě těší hry. S nástupem internetu děti stále častěji hrají i on-line hry. Internet jim nabízí nepřeberné množství her, které se liší ovládáním, obtížností i zaměřením. Počítačové hry lze rozdělit na hry logické, akční, arkády, sportovní, karetní, strategické a simulátory.

Pro kognitivní rozvoj dítěte se jako nejvhodnější jeví hry logické. Pokud však dítě tráví před obrazovkou delší čas, je vhodné zařadit do jeho programu i další hry, které rozvíjejí postřeh a koordinaci pohybů. Z tohoto pohledu může být zajímavé využití nejrůznějších periferií, pomocí nichž může být hra ovládána – např. taneční dotyková podložka, automobilový simulátor či simulátor skateboardingu. Velkou oblibu získávají také hry řízené pomocí snímačů pohybu (např. Wii) či kamery (např. Xbox Kinect). Při využití těchto zařízení

dochází k výrazně vyšší fyzické aktivitě dítěte a rozvoji koordinace pohybů.

Alternativní aktivity

Při posuzování vhodnosti využití počítačů je také nutné zvažovat, jaké jsou alternativní aktivity. Pokud by otázka zněla, zda si mají děti hrát venku, věnovat se společenským hrám, číst knížku s dospělými, či sedět samy u počítače, nikdo by asi nad odpovědí neváhal.

Takto však otázka nezní. Není vždy bezpečné nechat hrát děti samotné venku. Pracovní vytížení rodičů a prarodičů často nedovoluje věnovat se dětem intenzivně po celý čas po návratu ze školky a všechny malé děti nejsou schopny zabavit se samy. Nejjednodušším řešením situace se pak stává posazení předškoláka před obrazovku. Děti sledování televize a hraní na počítači baví, nezlobí při něm a jsou v bezpečí před úrazy.

Pokud pak srovnáme sezení před obrazovkou počítače a sezení před obrazovkou televize, vychází počítač lépe. Televize totiž nutí děti k pasivitě. Počítač je (většinou) vede k aktivitě. Navíc je spousta rodičů přesvědčena o tom, že taková činnost děti rozvíjí – tento dojem však bývá leckdy mylný.

Rozvoj jazykových dovedností a sledování televize

Anglické studie ukázaly, že pasivní sledování televize nepřispívá ani k rozvoji jazykových dovedností. Právě naopak – v rodinách, kde televize tvořila trvalou kulisu a vytvářela šum v pozadí, byly komunikační dovednosti dětí na mnohem horší úrovni. Zvláště předškolním dětem nestačí pouze jazyk poslouchat, pro rozvoj řečových center v mozku musejí jazyk také aktivně používat. Slova musejí mít smysl a jejich používání musí vyvolávat reakci. Malé děti se snaží s osobami v televizi komunikovat, například odpovídat na jejich otázky. Jak na ně asi působí, když nedostávají odezvu?

Počítačová gramotnost a hry na počítači

Podobný mýtus převládá ve vztahu k rozvoji počítačových dovedností. To, že děti často používají počítač, nijak nezaručuje, že budou počítačově gramotné. Do informační gramotnosti patří nejen schopnost komunikovat po internetu, hrát hry a používat počítač bez obav, ale rovněž pracovat s textovým editorem, tabulkovým procesorem a zároveň informace z internetu kriticky hodnotit a správně citovat. Jak dokládají zkušenosti z praxe, mnoho dětí z tzv. počítačové generace tyto dovednosti nemá, přestože na počítači aktivně tráví i několik hodin denně.

Dohled a kontrola jsou nezbytné

Pokud používáme počítač jako výukovou pomůcku, musíme vždy kontrolovat, jakým aktivitám se na něm děti věnují a v jakém prostředí se pohybují. Musíme dětem vybrat vhodné hry a výukové programy (například encyklopedie a výukové programy pro rodiče s dětmi) a také jim zakázat hry a programy nevhodné („střílečky“).

Nesmíme zapomenout na vhodnou ergonometrii – předškolní dítě má jiné tělesné proporce než dospělý člověk, čili výška stolu, židle a rozmístění klávesnice, myši a obrazovky, které vyhovuje dospělému, může dítěti působit zdravotní potíže. ■

Kateřina Jančaříková působí na katedře biologie a environmentálních studií PedF UK, její manžel Antonín na katedře matematiky a didaktiky matematiky PedF UK